

Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

Серія «Методика літератури, умотивована любов'ю»
Заснована у 2024 році

Василь Шуляр

МОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЧИТАЧІВ

*Любити. Бути вдячним.
Цінувати те, що сьогодні маєш.*

Миколаїв
2024

УДК 028-047.22:[37.091.3:821](07)
Ш 95

*Серія «Методика літератури, умотивована любов'ю»
Заснована у 2024 році*

Автор: В. І. Шуляр,
доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії й методики мовно-літературної та художньо-естетичної освіти, директор Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, заслужений учитель України

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, протокол від 19 червня 2024 року № 3

Рецензенти:

В. В. Гладішев – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії й методики мовно-літературної та художньо-естетичної освіти Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;

О. М. Ніколенко – докторка філологічних наук, професорка, завідувачка кафедри світової літератури Полтавського національного педагогічного університету, заслужений діяч науки і техніки України

Шуляр В. І.

Ш 95

Модель літературної компетентності читачів. : навчально-методичний посібник / В. І. Шуляр. – Миколаїв : центр редакційно-видавничої діяльності МОІППО, 2024. – 64 с. – (Серія «Методика літератури, умотивована любов'ю»).

ISBN 978-617-8265-62-5

Посібник із серії видань «Методика літератури, умотивована любов'ю» розкриває вперше запропоновану сучасну модель компетентних читачів. Розроблена модель враховує ціннісно-етичну, компетентнісну, діяльнісну та особистісно зорієнтовані стратегії навчання. Запропоновано вперше технологію реалізації ціннісно-етичні стратегії, яка увідповіднена до компетентнісно-діяльнісного навчання.

Посібник розраховано на науковців / учених та сприятиме професійно-фаховому зростанню вчителів-практиків і майбутніх освітян-філологів.

УДК 028-047.22:[37.091.3:821](07)

ISBN 978-617-8265-62-5

© Шуляр В.І., 2024

© Центр редакційно-видавничої діяльності
МОІППО, 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	7
I. МОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ) У ВІДПОВІДНОСТІ ДО НАСКРІЗНИХ УМІНЬ І КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ	11
1.1. Культурна (культурологічна) компетентність	11
1.2. Літературознавча компетентність	15
1.3. Інтерпретаційна компетентність	19
1.4. Аксіологічна компетентність	24
1.5. Творчо-мовленнєва компетентність	27
II. СКЛАДНИКИ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ-ЧИТАЧІВ	34
2.1. Схема складників літературної компетентності учнів-читачів	34
2.2. Розгорнута модель складників літературної компетентності учнів-читачів	35
III. КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ	36
3.1. Вільне володіння державною мовою	36
3.2. Здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами	37
3.3. Математична компетентність	38
3.4. Компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій	38
3.5. Інноваційність	39
3.6. Екологічна компетентність	40
3.7. Інформаційно-комунікаційна компетентність	40
3.8. Навчання впродовж життя	41
3.9. Громадянські та соціальні компетентності	41
3.10. Культурна компетентність	43
3.11. Підприємливість і фінансова грамотність	44
IV. НАСКРІЗНІ ВМІННЯ	45

4.1.	Читати з розумінням	45
4.2.	Висловлювати власну думку	45
4.3.	Критично і системно мислити	45
4.4.	Логічно обґрунтовувати позицію	46
4.5.	Діяти творчо, продукувати ідеї	46
4.6.	Виявляти ініціативу, пропонувати рішення розв'язання проблеми	46
4.7.	Конструктивно керувати емоціями	46
4.8.	Оцінювати ризики	47
4.9.	Приймати рішення, обирати способи розв'язання проблеми	47
4.10.	Формулювати, розв'язувати, аналізувати проблеми / ситуації	47
4.11.	Співпрацювати з іншими	47

V. ЦІННОСТІ. НОРМИ. ЕМОЦІЙНО-ПОЧУТТЄВІ СТАНИ ОСОБИСТОСТІ **48**

5.1.	Кодекс цінностей сучасного українського виховання	48
5.2.	Основні національні цінності	48
5.3.	Основні громадянські цінності	49
5.4.	Цінності родинного життя	49
5.5.	Валео-екологічні цінності	50
5.6.	Абсолютні, вічні цінності та їх антиподи	51
5.7.	Морально-гуманістичні емоційно-почуттєві стани особистості	52
5.8.	Інтимно-особистісні емоційно-почуттєві стани	52
5.9.	Інтелектуальні емоційно-почуттєві стани особистості	53
5.10.	Естетичні емоційно-почуттєві стани особистості	53
5.11.	Перелік емоційно-почуттєвих станів особистості	54

АЛГОРИТМ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ІНТЕЛІГЕНТНОГО (КОМПЕТЕНТНОГО) УЧНЯ-ЧИТАЧА / УЧЕНИЦІ-ЧИТАЧКИ **57**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ **60**

ПІСЛЯМОВА **61**

**Із вдячністю захисникам і захисницям,
які тримають свій стрій в ім'я України!**

**Із пошанівком до моїх учнів і
колег-однодумців, які були зі мною,
зреалізовували задумане мною!**

**Сердечна подяка моїй сім'ї,
яка впродовж багатьох років
мене підтримувала, допомагала й розуміла!**

**Щире слово подяки моїм
рецензентам попередніх видань,
вдячність тим, хто зголосився
нині вивчати багатотомне видання!**

**Дякую Україні й українцям,
рідній миколаївській землі,
закладам освіти Миколаївщини й України,
які допомогли мені стати Вчителем!**

МЕТОДИКА ЛІТЕРАТУРИ, УМОТИВОВАНА ЛЮБОВ'Ю

*Любити. Бути вдячним.
Цінувати те, що сьогодні маєш.*

... Усе починається з любові.

У любові народжується Дитина. З любов'ю проживаємо дні й ночі ... У любові черпаємо надію, віру, наснагу, терпіння і терплячість ...

З любові творяться всі добрі справи. У любов не граються, а повсякчас її мають берегти й леліяти. Любов – це розкіш. Над любов'ю треба працювати щоденно і щоношно. Любов – наша радість, надія, віра, благодать, людяність, і все людське в ній має жити вічно. Від любові творимо дива!

Любов усім доступна і бажана. Без любові життя буде прісним. Наші справи, діяння наповнені любов'ю. Тоді й тільки тоді Ти відчуєш сповна почуття Щастя: жити, діяти, творити! Любов плекає особистість!

У любові рідних і близьких, щирих і правдивих друзів-побратимів Людина відходить у Вічність. ... І живе доти, доки її Пам'ятають та Люблять!

З Любові все починається і Нею закінчується!

Усе освячуймо ЛЮБОВ'Ю!

ПЕРЕДМОВА

**Шановні колеги та колегині!
Друзі, побратими!
Прихильники й помірковані!**

Ви тримаєте в руках одну з моїх книг, запланованої серії видань «Методика літератури, умотивована любов'ю». Це будуть мої праці, які наповнювалися змістом і формою впродовж тривалого періоду. Усе, що ви тут віднайдете, пропущено через душу, серце та тіло. Напрацьований матеріал апробувався автором, колегами-друзями й однодумцями протягом багатьох років. Численні семінари, тренінги, майстер-класи в моїй методичній студії засвідчували необхідність такої роботи. Це надихало! Підтримує й донині. По-різному ставилися до моїх методик науковці-колеги: від одностайного схвалення до нищівної критики. Вдячний усім. Напевне це мене й гартувало. Додавали сил жити та працювати рідні, друзі, ...РОБОТА.

Сьогодні проходимо нові випробування: ковідний період пережили-витримали, витримаємо і війну, що нав'язала нам сусідська держава – рф. Так, важко, страшно, небезпечно... Дев'ять місяців активного обстрілу міста Миколаєва та області від самого початку ще й загартували нас. Пишу насамперед про себе. Від тихої внутрішньої паніки до повної мобілізації сил ПРАЦЮВАТИ. Працювати й жити, вижити, щоб діяти в ім'я своєї сім'ї, колег і колективу, який очолюю. А головне – зберегти все українське в Україні, відстояти національні інтереси та зробити свій внесок задля нашої ПЕРЕМОГИ!

Отож і пишу. Наповнений новими планами, хоч треба вже думати про підбиття підсумків. Внутрішня необхідність поділитися напрацюваннями й тим, чим живу сьогодні.

Часто питають: як виживаєте в таких умовах (обстріли, постійні сирени тривоги, переживання за рідних, відсутність у Миколаєві води, перебої зі світлом і ...)? Відповідаю: треба жити, щоб жили вони – сім'я, колектив, Україна! Коли прийшло усвідомлення, що ти змінити нічого в цій ситуації не можеш, та рівень стресу / тривоги / переляку знижувався до мінімуму. Це відбувалося і на цьому трималося. Навіть у схові активно працював (а не вивчав рух ракет, місця прильоту за мобільним телефоном тощо).

Я захотів того сам! Так почала формуватися моя формула стійкості. Постійні тренування роботою, слуханням музики, перебуванням на природі (якщо є можливість), шаленим читанням художньої і наукової літератур, відвідуванням театру (за першої нагоди), спілкуванням із друзями – усе це мобілізувало і тримало у відносній нормі.

Кожен проходить свій шлях по-своєму! Мій «маршрут» був і є на сьогодні таким. Поки він мене не завів у манівці. Намагаюся тримати свої думки / реакції / вчинки під контролем. Це дає можливість усвідомлювати свою відповідальність перед рідними, колегами, друзями. У такий спосіб не витрачав даремно енергію / сили / нерви, а сконцентрувався на підготовці значної низки публікацій. Надіюся і вірю, що зазначене мене врятує. Ми переживемо випробування, щоб у здоровій зустріти нашу ПЕРЕМОГУ та проживати в гармонії в мирній УКРАЇНІ не одне десятиліття!

ПЕРЕДМОВА

Нинішнє видання з моєї серії не буде першим. Але воно по-своєму значуще в низці моїх нових / оновлених / доповнених праць. Для критиків і відповідальних за плагіат одразу скажу: ні в кого нічого не списав, і в себе також. Концепція практико-орієнтованих багатотомних монографій передбачає використання попередніх праць / статей / розмислів, які раніше поодинокотами малими тиражами були видрукувані. Усе, що вважаю на сьогодні актуальним і затребуваним, увійде до нових / оновлених видань. На це мене ще й спонукає ситуація повної інформаційної ізоляції між науковцями / методистами / практиками. Так, усережжя є, але в ньому можна розгубитися, натрапити на необ'єктивне видання або спотворені варіанти. Наступне – відсутність координації через усережжя між зацікавленими партнерами, розбалансування в системі освіти. Відбувається це не масштабно, а локально. Маємо додати, що нині періодичні видання недоступні у зв'язку з ціновою політикою. Їх масово не закуповують навіть бібліотеки. А в період війни більшість фахових видань припинила свою діяльність. Тому в деяких практико-орієнтованих монографіях буде оновлено розділи з попередніх, низка статей стане основою моєї праці. Перекоаний, що такий підхід із повторенням написаного нікому не завадить. Покликання і дати вказуватимуться.

Читайте в насолоду. Вчитуйтеся в кожен рядок. Не минайте навіть висновків – вони багато чого нового додають або/і зацентрують. Вичитуйте сутнісне, щоб наповнити себе новою ідеєю. Перегорніть, якщо вас не зацікавило. Відкладіть, можливо, ще не час для цього. Не мучте себе читанням моєї праці, бо матеріал для вас ще не є затребуваним. Усьому свій час. У цьому переконувався не раз.

Робота розрахована як на науковців / учених, так і методистів / практиків, а також студентів. Обраний формат – практико-орієнтована монографія, сподіваємося, задовольнить усіх зацікавлених читачів.

Готую багатотомну серію практико-орієнтованих монографій, оскільки це моя внутрішня потреба, зовнішній вплив нинішньої ситуації. Це як ресурс, який мене тримає на цьому світі. Пишу з удячністю передусім захисникам і захисницям нашої України (їм там ще важче), з пошанівком до своїх учнів і послідовників-колеґ, задля майбутнього інтелігентного Читача-патріота. Пишу, щоб майбутні й нинішні покоління ЧИТАЧІВ були наснажені радістю пізнання нового через ХУДОЖНІ ТВОРИ **та любов'ю один до одного!**

*Щиро до кожного / кожної –
Василь Шуляр*

I. МОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ) У ВІДПОВІДНОСТІ ДО НАСКРІЗНИХ УМІНЬ І КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

1.1. КУЛЬТУРНА (КУЛЬТУРОЛОГІЧНА) КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Культурологічне вивчення художнього твору передбачає розуміння художньої літератури як частини надбання світової культури, її специфіки як мистецтва слова в системі інших видів мистецтва, усвідомлення соціокультурної значущості художньої літератури у зіставленні з іншими літературами, культурами. Таке вивчення передбачає виявлення спільного, відмінного й оригінального у відбитті умовно змодельованої картини життя в тому чи іншому мистецькому тексті. Потребує виокремлення основних етичних норм і цінностей української / зарубіжної літератур і світової художньої культури.

Культурна (культурологічна) компетентність – здатність учня-читача / учениці-читачки осягати зміст і форму літературного твору в зіставленні його з іншими видами мистецтва.

1. Читацькі (предметні) вміння:

- 1.1) опанувати культурні і мистецькі здобутки України та світу,
- 1.2) розуміти і цінувати творчі способи вираження та передачі ідей у різних культурах через різні види мистецтва та інші культурні форми,
- 1.3) прагнути до розвитку і вираження власних ідей, почуттів засобами культури і мистецтва,
- 1.4) усвідомлювати твори художньої літератури як важливий складник / вид мистецтва,
- 1.5) виокремлювати основні ціннісні норми світової художньої культури,

- 1.6) розкривати особливості творів, літературних явищ і фактів у широкому культурному контексті,
- 1.7) висвітлювати зв'язки літератури з філософією, міфологією, фольклором, звичаями, віруваннями, культурними традиціями різних народів і національностей,
- 1.8) виявляти ерудицію, норми загальної культури, поваги до національних і світових традицій,
- 1.9) виявляти елементарні знання й навички в оцінці найважливіших досягнень вітчизняної і світової культури,
- 1.10) розробляти проекти культурологічного спрямування в групі, за підтримки товаришів, під керівництвом учителя літератури, мистецтва тощо,
- 1.11) розробляти проекти культурологічного спрямування, відтворювати досвід вітчизняних та інших націй, культур,
- 1.12) застосовувати засоби й технології інтеркультурної взаємодії під керівництвом і в групі,
- 1.13) використовувати засоби й методи інтеркультурної технології в осягненні досвіду культур різних народів, націй, релігій;
- 1.14) оцінювати твори літератури в житті читача / глядача / слухача, порівняти тексти різних видів мистецтва;
- 1.15) демонструвати знання національних традицій і обрядів, виявляти їх у літературі, мистецтві;
- 1.16) виявляти почуття взаємоповаги до людей різних мов, культур, релігій;
- 1.17) володіти методами самовиховання, які зорієнтовані на традиції вітчизняні та інших національностей;
- 1.18) оцінювати твори літератури й мистецтва в зіставленні, порівнянні, виявляючи типове, оригінальне й своєрідне;
- 1.19) користуватися державною, рідною й іноземною мовами для осягнення національної культурної спадщини та інших народів у процесі комунікації;
- 1.20) розумітися на національних традиціях, обрядах і звичаях, які втілено в той чи інший мистецький текст, розшифровувати символіку, зіставляючи з літературним твором (-ми);
- 1.21) здійснювати конструктивну діяльність в пошуках істини, зважаючи на минулі факти й теперішні тенденції;

I. МОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ)

- 1.22) поєднувати традиції та звичаї в умовах культурного, мовного та релігійного розмаїття;
- 1.23) демонструвати знання й навички в оцінці найважливіших досягнень вітчизняної і світової культури;
- 1.24) оцінювати твори літератури й мистецтва в зіставленні, порівнянні, виявляючи типове, оригінальне й своєрідне;
- 1.25) демонструвати здатність до матеріалізації культурологічних проєктів, ефективного застосування мовленнєвих навичок і норм відповідної мовної культури, символів, текстів у процесі комунікації;
- 1.26) застосовувати методи самовиховання, які враховують його індивідуальність, а також своєрідне й оригінальне в системі національних і європейських цінностей для вибудови своєї життєвої стратегії, поведінкових моделей.

2. Ціннісне ставлення

- 2.1) цінувати українське мистецтво як чинник етнокультурної ідентичності на теренах світової культурної спадщини;
- 2.2) долучатися до творення / поповнення / пропагування української культурної спадщини у зіставленні із світовими шедеврами;
- 2.3) цінувати українську літературу і народну творчість як чинника національної та громадянської ідентичності, носія духовних цінностей народу;
- 2.4) сприймати цінності, актуалізовані в текстах різних народів і культур;
- 2.5) осмислювати цінності, актуалізовані в текстах різних народів і культур;
- 2.6) шанувати й розвивати українські традиції і звичаї та сучасний культурний набуток;
- 2.7) шанувати традиції і звичаї народів національних меншин і їх культурний спадок;
- 2.8) цінувати і поважати українську звичаєву культуру;
- 2.9) цінувати, поважати й толерантно ставиться до інших культур;
- 2.10) виявляти пошанування традиційної і сучасної української культури;

- 2.11) виявляти толерантне ставлення до інших культур;
- 2.12) вибудувувати свою поведінкову модель на основі ціннісних орієнтирів, які закладено у творах літератури, мистецтва різних народів;
- 2.13) узгоджувати власну поведінкову модель із вітчизняними нормами, правилами, традиціями;
- 2.14) виявляти толерантне ставлення до інших культур, намагатися жити й діяти відповідно до особисто вибудованої моделі;
- 2.15) ставитися толерантно до представників різних культур, віросповідань, рас і національностей;
- 2.16) виявляти знання й навички в оцінці найважливіших досягнень вітчизняної і світової культури;
- 2.17) шанобливо ставитися до культурних традицій українців, представників корінних народів і національних меншин, інших держав і народів;
- 2.18) демонструвати під час своєї поведінки толерантне й конструктивне ставлення до традицій різних культур, адекватно оцінюючи місце вітчизняної спадщини у просторі світового виміру;
- 2.19) виявляти здатність конструктивно та адекватно жити й діяти в умовах культурного, мовного, релігійного різноманіття.

3. Наскрізні вміння:

- 3.1) читати / прочитувати / чути / бачити з розумінням тексти різних видів мистецтва,
- 3.2) емоційно, інтелектуально, естетично сприймати й усвідомлювати текст прочитаний / побачений / почутий,
- 3.3) розуміти інформацію, записану (передану) у різний спосіб або відтворену технічними пристроями,
- 3.4) виявляти приховану і очевидну інформацію, закодовану в текстах різних видів мистецтва,
- 3.5) висловлювати припущення, доводити надійність аргументів до побаченого / почутого / прочитаного тексту,
- 3.6) підкріплювати власні висновки фактами та цитатами

I. МОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ)

- з тексту (літературного, музичного),
- 3.7) висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту після його аналізу і добору контраргументів.

1.2. ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧА КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Літературознавча змістова лінія розгляду твору має відбуватися в контексті літературно-мистецького процесу. Передбачає застосування понять із теорії літератури під час аналізу та інтерпретації художніх творів. Таке вивчення містить потребу щодо засвоєння теоретико – та історико-літературних понять і термінів. Вимагає виявлення специфіки літературних напрямів, течій, шкіл у системі розвитку літератур різних народів і національних меншин. Літературознавча лінія забезпечує розкриття жанрово-стильових особливостей оригінальних і перекладних творів.

Літературознавча компетентність – здатність учня-читача / учениці-читачки до вивчення й аналізу творів художньої літератури в єдності змісту і форми у контексті літературно-мистецького процесу з метою одержання естетичного задоволення.

1. Читацькі (предметні) вміння:

- 1.1) сприймати та/й аналізувати художній твір у єдності змісту і форми, жанру і стилю;
- 1.2) володіти основними літературознавчими поняттями, застосовуючи їх у процесі аналізу та інтерпретації художніх творів;
- 1.3) розуміти і відтворювати окремі факти, епізоди з життя письменника, літературного персонажа;
- 1.4) вибудовувати на різних рівнях повідомлення, зазначаючи назву твору, імена й прізвища, події, факти;
- 1.5) упізнавати літературний факт за описом або за визначенням;
- 1.6) називати жанр твору, указати уривок або головних пер-

- сонажів, висловити своє ставлення, аргументуючи свою позицію, твердження;
- 1.7) упізнати, називати, відтворювати теоретико-літературні поняття;
 - 1.8) виявляти розуміння фактів, пов'язаних із життям і творчістю письменника, системи змодельованих подій, персонажів художнього твору;
 - 1.9) передавати суть подій, що відбуваються у творі, розкривати зміст епізодів, подій, художнього твору в цілому;
 - 1.10) вибудовувати повідомлення, сформулювавши тези та наводити 1-2 аргументи;
 - 1.11) висловлювати оцінювальне судження до описаного / події / літературного персонажу тощо;
 - 1.12) використовувати різні види переказування (стисле, вибіркове, детальне, вільне, творче, від першої особи та ін.);
 - 1.13) розкривати, з'ясувати зміст теоретико-літературних понять із наведенням прикладу / прикладів;
 - 1.14) залучати для опрацювання різні джерела інформації самостійно або/і під керівництвом учителя з метою підготовки повідомлення на літературну тему;
 - 1.15) встановлювати і пояснювати причинно-наслідкові зв'язки між особистістю письменника й соціальними явищами, його біографією і творчістю, між подіями в художньому творі, між темою твору й культурологічним контекстом епохи, в яку він був написаний;
 - 1.16) виявляти розуміння й уміння різних видів аналізу, застосовуючи в практиці своєї літературної діяльності;
 - 1.17) характеризувати літературний процес, творчість письменника (-ів), героїв художнього твору (-ів);
 - 1.18) аналізувати й інтерпретувати художній твір, образи (за зразком, алгоритмом, у стандартних і нових ситуаціях), застосовуючи теоретико-літературний інструментарій;
 - 1.19) розуміти і сприймати образність природи мистецтва (уявляти образи літературних персонажів, природи, розвиток подій у художній логіці твору, порівнювати епізоди, персонажів, авторські оцінки / точки зору, робити художні узагальнення на основі асоціативного мислення);

I. МОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ)

- 1.20) розуміти слово як першоелемент художнього тексту (усвідомлювати художнє слово як деталь тексту, розуміти слово в лексичному контексті, пояснювати символіку, підтекст, роль деталі в образному контексті художнього твору);
- 1.21) осягати логіку твору як розвитку авторського задуму (розуміти позицію автора в тексті, спостерігати за розвитком авторського ставлення до зображеного);
- 1.22) аргументувати свої враження / оцінки від прочитаного / почутого / переглянутого на основі глибокого осмислення авторського задуму;
- 1.23) наводити докази на підтвердження висловленої думки, урахувавши жанрово-стильову манеру письма художника слова, композиційну особливість твору, свій життєвий і читацький досвід, щоб пізнати «Я-себе-соціум»;
- 1.24) демонструвати досконале й вільне володіння матеріалом та навичками різних видів аналізу з доречним їх застосуванням;
- 1.25) опрацьовувати і використовувати різні джерела інформації самостійно, у групі, у парі, колективно на паперових та/або комп'ютерних носіях;
- 1.26) виявляти здатність в оцінюванні художньо-мистецької вартісності твору, особистості письменника, його творчості, літератури взагалі на інтелектуально-емоційному та аналітичному рівнях, у власному культурологічному контексті;
- 1.27) розглядати літературні твори, явища і факти в контексті літературного процесу, виявляти специфіку літературних напрямів, течій, шкіл у розвитку української літератури, зарубіжної літератури і літератур національних меншин;
- 1.28) розкривати жанрово-стильові особливості художніх творів, послуговуючись основними принципами художнього перекладу;
- 1.29) порівнювати літературні твори, їх компоненти (теми, мотиви, образи, поетичні засоби та іншого), явища і факти, що належать до різних літератур;
- 1.30) встановлювати зв'язки між українською, світовою літературою і літературами національних меншин;

- 1.31) розглядати художні твори і виявляти традиційні теми, сюжети, мотиви, образи, які наявні в різних літературах;
- 1.32) зіставляти оригінальні твори й українськомовні переклади літературних творів;
- 1.33) виявляти особливості української культури та літератури на основі світової, спільне й оригінальне в контексті розвитку інших культур / мистецтв;
- 1.34) виявляти лексичне багатство і невичерпні стилістичні можливості української мови в оригінальних і перекладних творах.

2. Ціннісне ставлення

- 2.1) виявляти готовність сприймати художній твір як структуру, відкриту до читацьких інтерпретацій у часі та просторі;
- 2.2) сприймати літературний твір як структуру, відкриту до читацьких інтерпретацій у часі та просторі;
- 2.3) розуміти роль читання художніх текстів для гармонійного розвитку і самовдосконалення;
- 2.4) усвідомлювати цінність художньої літератури для формування естетичних смаків;
- 2.5) усвідомлювати потребу в читанні художньої літератури для задоволення та рефлексії над прочитаним;
- 2.6) бути готовим до пошуку різноманітних способів розв'язання проблем у процесі вивчення / дослідження цілісного художнього твору або / і картин, сцен, дій, яв тощо;
- 2.7) забезпечити сприйняття громадянських цінностей, актуалізованих у художніх текстах, з метою побудови власної системи цінностей;
- 2.8) усвідомлювати необхідність поваги до чужої інтелектуальної праці на засадах доброчесності;
- 2.9) дотримуватися академічної доброчесності, використовуючи думки, твердження, ідеї критиків, літературознавців та ін.;
- 2.10) виявляти готовність продукувати нові ідеї, розгортаючи сюжетні лінії в творчо-мовленнєвій читацькій діяльності;
- 2.11) виявляти ініціативу та спонукати до цього інших осіб

I. МОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ)

щодо розвитку літературної компетентності, вивчення літератур взагалі та творчості конкретних письменників;

- 2.12) цінувати художню літературу як мистецтво слова, пропагувати й популяризувати досягнення вітчизняних і світових письменників.

3. Наскрізні вміння:

- 3.1) розв'язувати проблеми, що відбиті / порушені / розкриті в художньому творі;
- 3.2) аналізувати проблемні ситуації, спираючись на описані в тексті сцени, дії, діалоги літературних персонажів тощо;
- 3.3) формулювати проблеми, висувати гіпотези, практично їх перевіряти та обґрунтовувати;
- 3.4) здобувати потрібні дані з надійних джерел, презентувати та аргументувати рішення;
- 3.5) логічно обґрунтовувати позицію як вияв власного ставлення до описаних подій, явищ і процесів;
- 3.6) висловлювати послідовні, несуперечливі, обґрунтовані міркування у вигляді суджень і висновків.

1.3. ІНТЕРПРЕТАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Інтерпретація тексту художнього твору відбувається переважно на інтуїтивному рівні тлумачення змісту прочитаного. Під час інтерпретаційної діяльності читач актуалізує свої почуття і спогади від прочитаного. У процесі такої діяльності розрізняє смислові відтінки, закладені в текст твору автором. Йому важливо виявити прямі і приховані підтексти образів через виокремлення деталей. Учень-інтерпретатор намагається наче усунути протиріччя в тексті між досвідом автора і власним читацьким або/життєвим, щоб одержати естетичну насолоду від такого діалогу.

Інтерпретаційна компетентність – індивідуальна здатність (рецепція / судження) учня-читача / учениці-читачки тлумачити художній твір у контексті його різноманітних суджень, спираючись на свій естетичний смак, читацький і життєвий досвід (на даний час), а також набутих літературних знань і вмінь.

1. Читацькі (предметні) вміння:

- 1.1) аналізувати та інтерпретувати художній твір у цілому, за частинами, сценами, картинами, явами та ін.;
- 1.2) здійснювати аналітико-синтетичну діяльність під час вивчення художнього твору у відповідності до рівня літературної компетентності;
- 1.3) оперувати методами і видами інтерпретаційної діяльності, необхідними для адекватного сприймання, розуміння й тлумачення літературних творів;
- 1.4) виявляти обізнаність у засобах словесно-художньої інтерпретації творів різних жанрів і стилів;
- 1.5) виявляти готовність мотивувати інтерпретаційні рішення текстом художнього твору відповідно до його жанру, стилю;
- 1.6) ураховувати композиційні, мовностилістичні, художньо-виражальні особливості твору, які інтерпретуються;
- 1.7) виявляти глядацькі навички спостереження за інтерпретаційною сценічно-ігровою діяльністю переглянутої / зіграної театральної вистави / сцени / картини;
- 1.8) створювати власне тлумачення прочитаного / переглянутого / почутого літературно-мистецького твору;
- 1.9) порівнювати різні інтерпретаційні версії художніх творів у жанровому та стильовому різноманітті;
- 1.10) пропонувати аргументовану оцінку творчим рішенням режисера, актора, художника, виконавця та ін.;
- 1.11) володіти художньо-виконавськими навичками, щоб виявити інтерпретаційне завдання, шляхи і засоби реалізації;
- 1.12) розробляти й утілювати інтерпретаційні рішення в різних видах сценічно-ігрового виконавства (декламування, мізансценування, оформлення, пантоміма, міміка і жести тощо);
- 1.13) знаходити різні варіанти тлумачення сцен, картин, образів у творах різного жанру і стилю;
- 1.14) інтерпретувати будь-які елементи літературного твору (фрагменти, сцени, мотиви, персонажі, алегорії, символи,

I. МОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ)

- тропи, окремі образні вислови, речення, репліки тощо);
- 1.15) інтерпретувати твір як цілісність, обираючи систему елементів літературного твору, відшуковувати те завуальоване, приховане, що поєднує всі компоненти в одне ціле і робить твір неповторним;
 - 1.16) інтерпретувати всю творчість конкретного письменника, урахувавши обраний напрям його діяльності, стиль, жанрову специфіку чи в цілому;
 - 1.17) інтерпретувати художній твір із використанням елементів інтертекстуального аналізу вивчення текстів різного жанру і стилю;
 - 1.18) демонструвати володіння різними типами інтертекстуальних відносин: цитати – ремінісценції – алюзії між різними художніми творами;
 - 1.19) з'ясувати самотність, своєрідність художнього світу митця в певному творі шляхом інтертекстуального тлумачення, порівняння першоджерела і художнього твору;
 - 1.20) здійснювати комунікативну діяльність учня-читача з однокласниками, аргументуючи свою позицію, судження, оцінку, ставлення тощо;
 - 1.21) обґрунтовувати власну позицію щодо прочитаного, зіставляючи з офіційними оцінками, твердженнями однокласників;
 - 1.22) визначати роль образів у розкритті ідейно-художнього змісту твору, виокремлюючи своєрідні підтексти;
 - 1.23) зіставляти твори, їх проблематику і систему образів тощо, залучаючи напрацювання критиків та спираючись на власні естетичні смаки та розуміння проблематики;
 - 1.24) бачити кожний конкретний твір у літературному, культурному та історичному контекстах і займати власну оціночну позицію;
 - 1.25) осмислювати і тлумачити образи, сцени, метафори художнього твору на свій естетичний смак, читацький і життєвий досвід;
 - 1.26) виявляти індивідуальну читацьку рецепцію художнього твору, на свій естетичний смак, читацький і життєвий досвід;

- 1.27) оволодівати специфічними вміннями і навичками (аналітичного читання, критичного мислення, аналізу й аргументації, самостійності, співробітництва, планування тощо), щоб бути переконливим у дискусії, компетентним читачем-поціновувачем;
- 1.28) візуалізувати опрацьований літературно-мистецький матеріал із використанням схем, моделей тощо із демонструванням особистісного сприйняття і розуміння;
- 1.29) добувати, аналізувати, відбирати, кваліфіковано моделювати та ефективно використовувати / застосовувати інформацію під час літературної освіти, висловлюючи свою читацьку позицію;
- 1.30) використовувати наочні та технічні засоби, інформаційні технології, мультимедіа-ресурси під час виголошування повідомлення / виступу / доповіді тощо;
- 1.31) демонструвати здатність у реалізації візуальних навичок, духовно-естетичного збагачення, виявляючи особистісну позицію;
- 1.32) бути конкурентоспроможним, мобільним і гнучким у швидкозмінному соціумі, світі, демонструвати свої оригінальні прийоми і можливості;
- 1.33) бути здатним конструктивно й толерантно входити в міжкультурний простір, вичитувати смисли, потрактовувати підтексти, виходячи зі своєї системи цінностей і етичних норм.

2. Ціннісне ставлення

- 2.1) цінувати оригінальність критичного мислення учня-інтерпретатора;
- 2.2) виявляти культуру співпраці з художнім твором, який інтерпретується;
- 2.3) виявляти культуру учня-інтерпретатора під час вивчення художнього;
- 2.4) висловлювати власну думку про естетичний об'єкт, який аналізується / інтерпретується;
- 2.5) давати оцінку естетичному об'єктові, який інтерпретується, спираючись на свій естетичний смак, читацький і життєвий досвід;

I. МОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ)

- 2.6) виявляти культуру індивідуальних якостей (емоційних, пізнавальних, комунікативних, інтелектуальних тощо) під час інтерпретування літературно-мистецьких творів;
- 2.7) виявляти духовно-моральні ідеали за прочитаним художнім твором;
- 2.8) робити вибір духовно-моральних норм для формування себе як Я-особистості;
- 2.9) обґрунтовувати власну моральну позицію, робити особистісний вибір і нести персональну відповідальність за цей вибір;
- 2.10) усвідомлювати ціннісну значущість творчості письменника, обґрунтовуючи свою позицію, вибір;
- 2.11) виокремлювати й оцінювати складові ціннісно-етичної моделі життя й діяльності письменника, обґрунтовуючи власну моральну позицію.

3. Наскрізні вміння:

- 3.1) співпрацювати з іншими, що передбачає вміння домовлятися у відборі літературознавчого, літературно-мистецького матеріалу;
- 3.2) обґрунтовувати переваги взаємодії під час спільної читацької діяльності з метою досягнення літературного продукту;
- 3.3) планувати власну та групову роботу до та під час вивчення курсу літератури в цілому та конкретних художніх творів;
- 3.4) підтримувати учасників групи, допомагати іншим у досягненні запланованого літературного продукту;
- 3.5) заохочувати учасників співпраці до досягнення спільної мети в системі літературної освіти взагалі та вивчення творчості конкретного письменника;
- 3.6) розподіляти ролі під час групової роботи з метою досягнення читацького результату та появи літературного продукту;
- 3.7) забезпечувати досягнення результату кожним суб'єктом співпраці під час читацької діяльності у відповідності до рівня літературної компетентності.

1.4. АКСІОЛОГІЧНА (ЦІННІСНО-ЕТИЧНА) КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Аксіологічне (ціннісно-етичне) вивчення художнього твору містить розгляд його в контексті системи національних, суспільних і людських цінностей. Воно передбачає виявлення духовно-етичних норм, за якими живуть і діють автор художнього твору, літературні персонажі та сам учень-читач. Діалог з художнім твором потребує з'ясування емоційно-ціннісного наповнення світу персонажів художнього твору взагалі та враження і почуття самого читача від діалогу з текстом зокрема. Реалізація аксіологічної лінії вивчення художнього твору має допомогти вибудувати читачеві/читачці власну ціннісно-етичну поведінкову модель національно свідомої й громадянсько-відповідальної Я-особистості.

Аксіологічна (ціннісно-етична) компетентність – здатність учня-читача / учениці-читачки до опрацювання літературно-мистецьких текстів в єдності їх етичних й естетичних вимірів, виявлення цінностей і ціннісних орієнтацій, духовно-етичних норм, закладених змістом художнього твору.

1. 2. Читацькі (предметні) вміння:

- 2.1) розкривати гуманістичний потенціал та естетичні цінності творів української, світової літератури;
- 2.2) розкривати гуманістичний потенціал та естетичні цінності творів літератур національних меншин;
- 2.3) формувати світогляд учнів, їх національну свідомість, моральну та громадянську позиції;
- 2.4) вибудовувати особисті ціннісно-етичні орієнтири під впливом художнього твору, який вивчається, специфіки читацької діяльності, психологічних, інтелектуальних можливостей і соціальних викликів;
- 2.5) володіти елементарними способами самовизначення в ситуаціях вибору ціннісно-етичної позиції на основі запропонованої автором художнього твору або/і власної;

I. МОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ)

- 2.6) приймати рішення, брати відповідальність за їх наслідки залежно від навчальної, життєвої ситуації, системи образних або/і власно вибудованої системи цінностей, етичних норм;
- 2.7) виявляти бажання жити й діяти за аналогом або/і особистісною ціннісно-етичною парадигмою;
- 2.8) обґрунтовувати вибір ціннісно-поведінкової моделі літературного персонажа, висловлювати своє ставлення з проекцією на власну позицію;
- 2.9) формулювати особисті ціннісно-етичні орієнтири, відповідно до представлені автором художнього твору поведінкової моделі, після аналізу та інтерпретації тексту, вивчення творчості письменника;
- 2.10) розуміти недоречність механістичного копіювання поведінки, системи ціннісно-етичних орієнтирів, що представлені автором в умовно змодельованих життєвих ситуаціях літературних персонажів;
- 2.11) вибирати самостійно або/і під керівництвом способи самовизначення щодо оцінки дій і вчинків персонажів і своїх, що стануть основою ціннісно-етичної моделі;
- 2.12) узгоджувати свої рішення з наслідками власної поведінки у відповідності до ціннісно-етичної моделі, представлені автором, або/і вибудованої самостійно;
- 2.13) прогнозувати свої дії і вчинки, оцінювати їх відповідно до авторської або/і особистісної ціннісно-етичної парадигми;
- 2.14) забезпечувати свою сформовану ціннісно-етичну парадигму власною поведінкою, позицією в навчанні та житті;
- 2.15) коригувати сформовану власну систему цінностей, етичних норм у процесі літературно-мистецької співпраці;
- 2.16) намагатися відповідати власній ціннісно-етичній моделі, збагачуючи своє Я-людини засобами художньо-мистецьких текстів;
- 2.17) володіти способами самовизначення, самооцінки в ситуаціях вибору на основі власної позиції з урахуванням умовно змодельованої картини життя літературних героїв як

- носіїв системи людських і національних цінностей, етичних норм;
- 2.18) демонструвати своєю поведінкою, власним ставленням активну життєву позицію до подій, вчинків, проблеми художнього твору і відбивати це у власному тексті, шляхом вироблення літературного або/і літературно-мистецького продукту;
 - 2.19) реалізовувати індивідуальну освітню й ціннісно-етичну траєкторію в повсякденному житті з урахуванням загальнолюдських, національних та етнічних вимог і норм;
 - 2.20) мати сформовану (на сьогоднішній день) власну ціннісну парадигму, яка узгоджена відповідно до літературно-мистецького матеріалу, що вивчався;
 - 2.21) володіти способами самовизначення, самооцінки в ситуаціях вибору художніх творів, які прочитані як програмові та самостійно вибрані відповідно до власної громадянської і людської позиції;
 - 2.22) приймати адекватні рішення, брати на себе відповідальність за їх наслідки, жити і діяти, узгоджуючи свою позицію з загальнолюдськими, вітчизняними й етнічними вимогами, не втрачаючи свого Я;
 - 2.23) реалізовувати свої людські, читацькі, професійні потенції відповідно до сформованої ціннісно-етичної парадигми як успішної, толерантної, конкурентоспроможної, патріотично зорієнтованої Я-особистості.

2. Наскрізні вміння (ціннісно-етичні норми*):

- 2.1) вибудовувати ціннісно-етичну модель із опорою на текст;
- 2.2) витримувати етичні норми під час спілкування / обговорення / дискусії;
- 2.3) розрізняти прийнятні і неприйнятні етичні норми;
- 2.4) передавати словесно власні почуття і переконання;
- 2.5) наводити приклади дотримання ціннісно-етичних норм із опорою на текст;
- 2.6) пропонувати рішення для розв'язання ціннісно-етичних проблем;
- 2.7) конструктивно керувати емоціями, зважаючи на свій стан;

I. МОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ)

- 2.8) розпізнавати власні емоції та емоційний стан інших;
- 2.9) сприймати емоції без осуду;
- 2.10) адекватно реагувати на конфліктні ситуації;
- 2.11) розуміти, як емоції можуть допомагати і заважати в діяльності;
- 2.12) налаштовувати себе на пошук внутрішньої рівноваги;
- 2.13) конструктивно комунікувати, витримуючи емоційну стійкість;
- 2.14) зосереджувати увагу, тверезо оцінюючи ситуацію;
- 2.15) налаштовувати себе на продуктивну діяльність.

1.5. ТВОРЧО-МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Комунікативно-мовленнєва лінія в системі вивчення художніх творів вимагає різновекторної реалізації. Містить три складових: відтворення, конструювання та репрезентування.

Перша містить: виразне відтворення літературного твору напам'ять або/і розказування / переказування прочитаного, художнього читання обраного тексту.

До другої належить: уміння матеріалізувати свої думки і враження від прочитаних творів в усну або/і писемну форми шляхом конструювання зв'язної відповіді на питання і завдання, підготовки висловлювання за визначеною темою, проблемою, яка враховуватиме жанрово-стильову манеру письма прочитаного літературного тексту чи створення власного оригінального художнього твору.

Третя передбачає: репрезентування підготовленої доповіді, повідомлення, уміння виступити перед аудиторією, виявити високий рівень ораторської майстерності та риторичної культури.

Творчо-мовленнєва компетентність – здатність учня-читача / учениці-читачки до виразного відтворення вивченого художнього твору напам'ять, конструювання зв'язної відповіді на питання і завдання, підготовки власного тексту / творчої роботи з урахуванням жанрово-стильової манери письма прочитаного літературного твору чи створення власного оригінального художнього твору.

1. Читацькі (предметні) вміння виконавської діяльності (усного мовлення):

- 1.1) виконувати напам'ять або/і під час виразного, художнього читання, розказування;
- 1.2) виявляти здатність учня-читача до різновекторного виконання, відтворення літературного твору;
- 1.3) читати (розказувати) підготовлений текст напам'ять, як правило, за заздалегідь підготовленою партитурою засобів виразності;
- 1.4) виявляти навички різних видів читання / розказування творів за самостійно й заздалегідь підготовленою партитурою;
- 1.5) використовувати засоби виразного читання для відтворення / передачі ідейно-естетичного задуму автора художнього твору;
- 1.6) застосовувати засоби виразного читання з метою майстерного донесення до слухача ідейно-естетичної домінанти художнього твору;
- 1.7) поважати чужу думку, прислуховуватися до порад і рекомендацій щодо побудови різного типу висловлювання.

2. Читацькі (предметні) вміння комунікативної діяльності (усне і писемне мовлення):

- 2.1) конструювати відповідь на запитання й завдання за текстом художнього твору;
- 2.2) матеріалізувати в усній або/і писемній формі власний текст різного жанру, стилю;
- 2.3) підготувати висловлювання за визначеною темою, проблемою, яка враховуватиме жанрово-стильову манеру письма прочитаного літературного тексту;
- 2.4) підготувати / створити власний оригінальний твір / продукт із урахуванням жанрово-стильової манери письма прочитаного літературного тексту;
- 2.5) виявляти готовність вислухати і вступити в розмову, іноді вести суперечку або/і брати участь у дискусії;

I. МОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ)

- 2.6) давати відповідь на запитання, переказувати текст, уривок, але з використанням плану, схеми і т. ін.;
- 2.7) побудувати усне й письмове повідомлення за прочитаним твором;
- 2.8) редагувати допущені помилки в усному й письмовому мовленні, пояснювати після попередньої перевірки вчителем;
- 2.9) вступати у спілкування, керуючись пізнавальними й особистими мотивами;
- 2.10) демонструвати готовність і вміння чути й слухати іншого, щоб вести діалог;
- 2.11) висловлювати грамотно свої думки в монологічному мовленні за прочитаним художнім твором;
- 2.12) коригувати свій виступ після зауважень і рекомендацій учителя, товариша;
- 2.13) будувати повідомлення від імені читача, літературного персонажа і т. ін.;
- 2.14) використовувати різні види повідомлень, переказування, типи мовлення (опис, розповідь, роздум), якщо запропоновано план, алгоритм, схема, модель;
- 2.15) поширювати тезу, використовувати декілька аргументів із запропонованих або/і самостійно;
- 2.16) брати участь у дискусіях, обговоренні; поважати думку опонента;
- 2.17) зайняти свою позицію, поставити себе на місце іншого;
- 2.18) готувати відгук на прочитаний / переглянутий / прослуханий твір (за зразком, самостійно);
- 2.19) пропонувати анотовані списки до творчості одного письменника;
- 2.20) орієнтуватися в періодичних виданнях з метою їх презентації під час вивчення літературно-мистецького матеріалу;
- 2.21) помічати змістові, мовленнєві, граматичні, стилістичні, у письмовому мовленні – орфографічні та пунктуаційні помилки, виправляти їх самостійно або/і за допомогою вчителя, товаришів;
- 2.22) вступати в розмову, діалог за прочитаним / переглянутим

- / прослуханим літературно-мистецьким твором;
- 2.23) висловлювати свою точку зору усно й письмово, використовуючи різні види й типи мовлення;
 - 2.24) реалізовувати свою літературну творчість за зразком до виучуваного твору;
 - 2.25) володіти усним і писемним мовленням;
 - 2.26) виправляти допущені помилки, класифікувати з використанням алгоритму, схеми;
 - 2.27) підготувати бібліографічний список літератури до запропонованої проблеми, теми, користуючись різними каталогами;
 - 2.28) складати різні плани, модель-схему виступу, повідомлення, творчої роботи, які враховують у більшості своїй родову й жанрово-стильову манеру конкретного письменника, творчість якого вивчається на даний момент;
 - 2.29) використовувати можливі міжпредметні зв'язки, проводити літературні паралелі та мистецькі аналогії;
 - 2.30) вести цивілізований діалог на принципах плюралізму думок, поваги й толерантного ставлення до інших тверджень, культурних явищ різних національностей;
 - 2.31) матеріалізувати свої знання, уміння, навички, здатності в літературно-мистецький продукт, який є логічним продовженням прочитаного / побаченого / прослуханого або/і створювати оригінальний власний текст;
 - 2.32) здійснювати порівняльне, компаративне, культурологічне зіставлення текстів;
 - 2.33) вибудовувати систему подій, художніх образів зі своєю власною індивідуальною інтерпретацією;
 - 2.34) вибудовувати своє мовлення відповідно до жанрово-стильової манери письма митця або/і власної з урахуванням культурно-історичних умов тощо;
 - 2.35) використовувати різнопланові джерела інформації, які розміщено на паперо-, електронних носіях;
 - 2.36) виявляти позитивні навички спілкування в полікультурному, поліетнічному й багатоконфесійному просторі;
 - 2.37) урахувати знання історичних коренів і традицій різних

I. МОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ)

- національних спільнот і соціальних груп;
- 2.38) демонструвати за будь-яких обставин почуття поваги до себе, інших, толерантно ставиться до носіїв різних культур;
 - 2.39) не припускати помилок, самостійно їх виправляти в своєму та чужому мовленні (за наявності), класифікувати;
 - 2.40) здійснювати інтегральну пошуково-перетворювальну діяльність під час творчої діяльності;
 - 2.41) розвивати творчі здібності як суб'єкта літературно-мистецької освіти в процесі читацької діяльності;
 - 2.42) виявляти творчі потенції в будь-яких сферах читацької діяльності;
 - 2.43) продукувати за зразком чи/і оригінальні власні літературні тексти, художні твори;
 - 2.44) виявляти особистісне ставлення до прочитаного, змодельованої та оточуючої дійсності, самого себе.

3. Читацькі (предметні) вміння до риторичної діяльності:

- 3.1) виступати коректно, толерантно під час дискусії, суперечки, поважаючи думку іншого, спростовувати чи заперечувати її;
- 3.2) демонструвати набутий досвід публічного виступу, готувати письмове повідомлення, реферат, доповідь за 2-3 джерелами;
- 3.3) виступати публічно з повідомленням, реферативним дослідженням серед однокласників, на читацькій конференції;
- 3.4) вибудовувати свій виступ, зважаючи на склад аудиторії, ситуацію;
- 3.5) коригувати свою поведінку під час спілкування, дискусії, роботі в групі тощо;
- 3.6) виявляти відповідний рівень риторичної культури читача-дослідника, знання із досліджуваної проблеми;

- 3.7) демонструвати ораторські навички, репрезентуючи свій виступ / повідомлення чи/і результати дослідження;
- 3.8) демонструвати вміння пошуково-аналітичної діяльності читача як критика, літературознавця під час усного виступу;
- 3.9) підготувати писемний текст наукового стилю із досліджуваного питання / проблеми;
- 3.10) репрезентувати усно, письмово, з використанням інформаційних технологій різні літературно-мистецькі видання;
- 3.11) виявляти лідерські уміння, здатність керувати процесом спілкування;
- 3.12) виступати та мати досвід публічних виступів, взаємодії з різними групами людей.

4. Ціннісне ставлення:

- 4.1) доброзичливо висловлювати своє ставлення до думок інших;
- 4.2) толерантно обстоювати власну позицію;
- 4.3) звертати увагу на спільні і різні думки учасників дискусії;
- 4.4) доброзичливо зважати на неповноту або суперечливість почутої інформації;
- 4.5) виявляти високий рівень культури спілкування;
- 4.6) виявляти високий рівень культури виступу;
- 4.7) виявляти високий рівень ораторського виступу;
- 4.8) цінувати виступ з альтернативною думкою;
- 4.9) цінувати думку доповідача / виступаючого / оратора з альтернативною позицією;
- 4.10) дотримуватися етичних норм в оцінці доповідача / виступаючого / оратора;
- 4.11) демонструвати високий рівень культури слухача;
- 4.12) володіти нормами виконавської культури текстів напам'ять;
- 4.13) розуміти роль виконання / читання художніх текстів для гармонійного розвитку і самовдосконалення;

I. МОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ)

- 4.14) усвідомлювати потребу виконання / читання художньої літератури для задоволення та рефлексії над прочитаним;
- 4.15) усвідомлювати необхідність поваги до чужої інтелектуальної праці, дотримуватися академічної доброчесності;
- 4.16) демонструвати почуття самоповаги й поваги до іншої людини, культури, іншої думки, позиції тощо;
- 4.17) вступати в розмову, діалог за прочитаним / переглянутим / прослуханим літературно-мистецьким твором, керуючись пізнавальними, діловими, особистісними мотивами.

5. Наскрізні вміння:

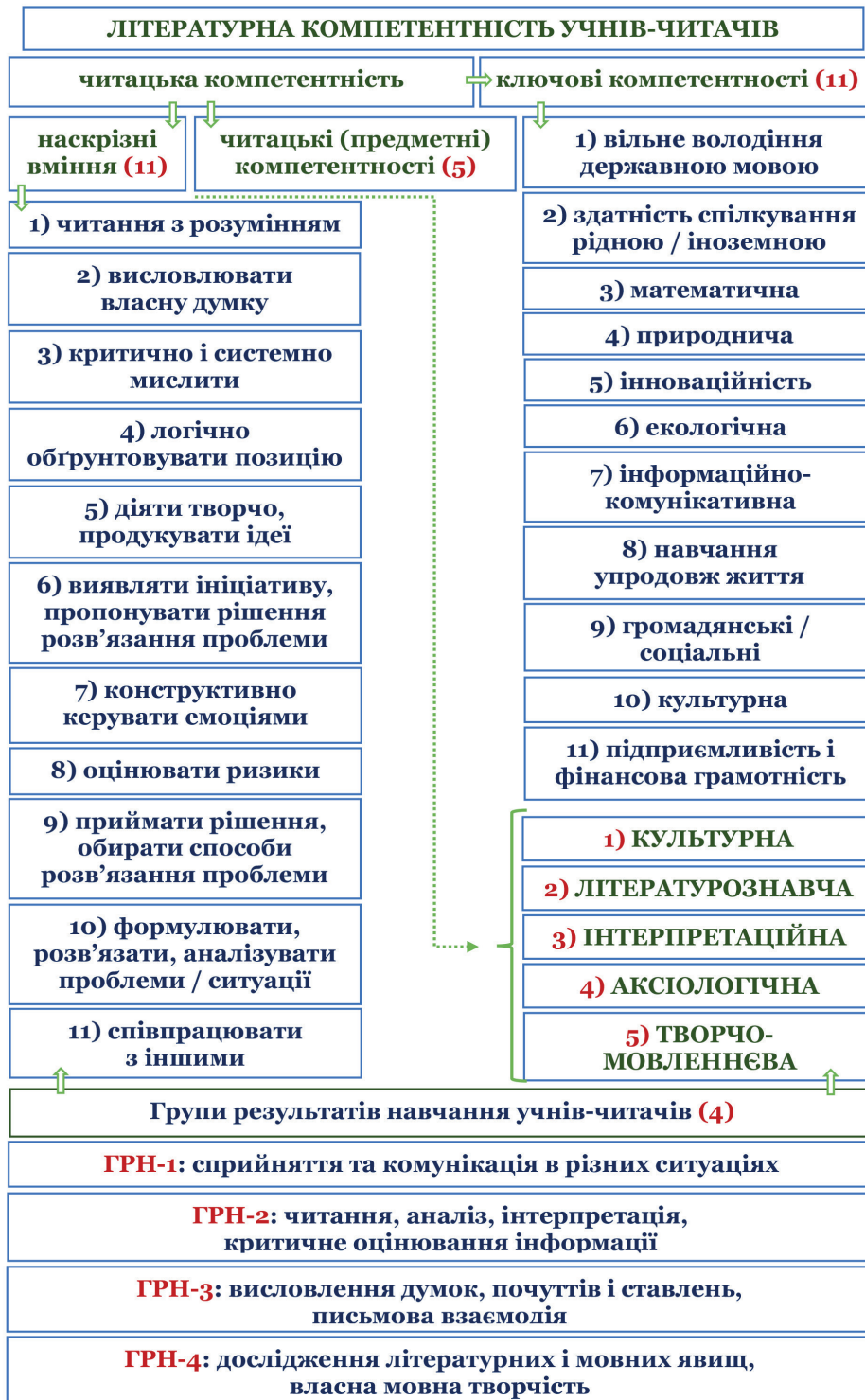
- 5.1) висловлювати власну думку в усній і письмовій формі;
- 5.2) передавати власні думки, почуття, переконання, зважаючи на мету та учасників комунікації;
- 5.3) обирати для комунікації відповідні мовленнєві стратегії;
- 5.4) діяти творчо, що передбачає креативне мислення;
- 5.5) продукувати нові ідеї, шляхи їх втілення в читацький продукт під час мовленнєвої діяльності;
- 5.6) доброчесно використовувати чужі ідеї та їх доопрацювання під час мовленнєвої діяльності;
- 5.7) застосувати власні знання для створення нових мовленнєвих об'єктів, ідей;
- 5.8) випробовувати нові ідеї, способи комунікації та втілення в читацький продукт;
- 5.9) виявляти ініціативу, що передбачає активний пошук і пропонування рішень для розв'язання проблем;
- 5.10) брати активну участь у різних видах читацької діяльності та мовленнєвій комунікації;
- 5.11) бути ініціативним і прагнути до лідерства у визначенні мовленнєвої стратегії;
- 5.12) брати на себе відповідальність у виборі форми і змісту кінцевого літературного продукту.

II. СКЛАДНИКИ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ-ЧИТАЧІВ

2.1. СХЕМИ СКЛАДНИКІВ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ-ЧИТАЧІВ (авторська схема за державним стандартом і модельними програмами з літератур)

2.2. МОДЕЛЬ СКЛАДНИКІВ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ-ЧИТАЧІВ (авторська модель за Державним стандартом та Модельними програми з літератур)

III. КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ

1. Вільне володіння державною мовою

- 1.1) читати, сприймати, розуміти, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати художні твори (класичні й сучасні) українських та зарубіжних письменників (в найкращих українських перекладах), а також інші інформаційні тексти відповідно до літературного контексту;
- 1.2) висловлювати думки, почуття, погляди, послуговуючись українською мовою та у відповідності до норм літературного мовлення;
- 1.3) розуміти, оцінювати, репрезентувати здобутки видатних українських письменників, українських перекладачів творів зарубіжної літератури;
- 1.4) використовувати вербальні та невербальні засоби в різноманітних міжособистісних, соціальних і культурних контекстах;
- 1.5) адаптуватися до умов спілкування, розв'язувати нестандартні завдання, використовуючи потенціал української мови та відповідні комунікативні стратегії.
- 1.6) здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі на основі знання функцій мови, ресурсів (лексики, граматики) і норм сучасної української літературної мови, типів мовної взаємодії, особливостей стилів мовлення інформаційних та художніх текстів, медіатекстів тощо;
- 1.7) здобувати та опрацьовувати інформацію з різних (друкованих та цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел у різних освітніх галузях і контекстах;
- 1.8) критично осмислювати інформацію та використовувати її для комунікації в усній та письмовій формі, для обстоювання власних поглядів, переконань, суспільних і національних цінностей;
- 1.9) відповідально, усвідомлюючи цінність української мови як мови взаємодії на всій території держави, використовувати мовні засоби для досягнення особистих і суспільних цілей у життєвих та навчальних ситуаціях, творчого самовираження.

2. Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає вміння

- 2.1) здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі на основі знання функцій мови, ресурсів (лексики, граматики) і норм мови, особливостей основних стилів і жанрів мовлення, типів мовної взаємодії;
- 2.2) використовувати здобуту інформацію з різних (друкованих та цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел, критично осмислювати її;
- 2.3) використовувати в усній та письмовій комунікації для обстоювання власних поглядів, переконань, суспільних і національних цінностей;
- 2.4) відповідально використовувати мовні засоби для досягнення особистих і суспільних цілей у життєвих та навчальних ситуаціях;
- 2.5) відповідально використовувати мовні засоби для творчого самовираження, спираючись на особливості міжкультурної комунікації та досвід комунікації державною мовою;
- 2.6) відповідно до ситуації ефективно виражати ідеї, почуття;
- 2.7) пояснювати та обговорювати факти, явища, події;
- 2.8) обґрунтовувати свої погляди та переконання в усній і письмовій формі у різних особистісних і соціальних контекстах (побутових, навчальних, громадських тощо), спираючись на мовний і мовленнєвий досвід, мовні норми у спілкуванні, соціокультурні реалії та особливості міжкультурної комунікації;
- 2.9) читати, сприймати, розуміти, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати художні твори зарубіжних письменників та інформаційні тексти відповідно до контексту іншими мовами (які вивчаються в закладі освіти);
- 2.10) зіставляти художні твори (або їх фрагменти) зарубіжних письменників мовами оригіналів (які вивчаються в закладі освіти) та їх українські переклади;
- 2.11) використовувати художні твори зарубіжних письменників (мовами оригіналів) і власний мовленнєвий досвід для вивчення іноземних мов;
- 2.12) використовувати іноземні мови для розширення читацького досвіду, читацьких інтересів у галузі літератури (класичної і сучасної).

3. Математична компетентність

- 3.1) здатність розвивати і застосовувати математичні знання та методи для розв'язання широкого спектра проблем у повсякденному житті;
- 3.2) моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичного апарату;
- 3.3) усвідомлення ролі математичних знань і вмінь в особистому та суспільному житті людини;
- 3.4) установлювати причинно-наслідкові зв'язки, виокремлювати головну та другорядну інформацію;
- 3.5) формулювати визначення, логічно обґрунтовувати висловлену думку;
- 3.6) перетворювати інформацію з однієї форми в іншу (текст, таблиця, схема тощо) для розв'язання комунікативних завдань;
- 3.7) аналізувати літературний твір, виокремлювати його компоненти, встановлювати взаємозв'язки між ними в межах художнього цілого;
- 3.8) порівнювати літературні твори (або їх компоненти), літературні явища (української та зарубіжних літератур), оригінали й переклади творів зарубіжних письменників, різні переклади художніх творів (українською мовою).

4. Компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій

- 4.1) формування наукового світогляду;
- 4.2) здатність і готовність застосовувати відповідний комплекс наукових знань і методологій для пояснення світу природи;
- 4.3) набуття досвіду дослідження природи та формулювання доказових висновків на основі отриманої інформації;
- 4.4) розуміння змін, зумовлених людською діяльністю; відповідальність за наслідки такої діяльності;
- 4.5) висловлювати гіпотези, описувати процеси власної діяль-

- ності з використанням мовних і мовленнєвих засобів;
- 4.6) спостерігати, аналізувати, здійснювати мовні експерименти, досліджувати мовні й літературні тексти / явища;
 - 4.7) використовувати сучасні технології (зокрема цифрові) для розширення кола читання художньої літератури;
 - 4.8) використовувати ціннісний потенціал художньої літератури для вирішення екологічних проблем, збереження природного й соціокультурного середовища.

5. Інноваційність

- 5.1) здатність учня реагувати на зміни та долати труднощі;
- 5.2) відкритість до нових ідей;
- 5.3) ініціювання змін у класі, закладі освіти, родині, громаді тощо;
- 5.4) спроможність визначати і ставити перед собою цілі;
- 5.5) мотивувати себе та розвивати в собі стійкість і впевненість, щоб навчатися і досягати успіхів;
- 5.6) презентувати власні ідеї, бачення, інноваційні погляди зрозуміло, грамотно, креативно, використовуючи доцільні засоби вираження мовлення, зокрема із використанням прикладів, цитат із творів зарубіжних письменників (класичних і сучасних);
- 5.7) мобілізувати ресурси (зокрема нематеріальні та цифрові) навчання, спілкування, дослідження літературних і мовних явищ, провадження інноваційної діяльності;
- 5.8) ефективно використовувати різні комунікативні стратегії для розв'язання життєвих проблем, зокрема в ситуаціях неоднозначності та непевності;
- 5.9) у процесі розв'язання життєвих ситуацій та прийняття особистих рішень спиратися на морально-етичний та естетичний досвід, який містить художня література України та інших країн і народів.

6. Екологічна компетентність

- 6.1) усвідомлення екологічних основ природокористування;
- 6.2) необхідності охорони природи;
- 6.3) дотримання правил поведінки на природі;
- 6.4) ощадливе використання природних ресурсів;
- 6.5) розуміння контексту і взаємозв'язку господарської діяльності і важливості збереження природи для забезпечення сталого розвитку суспільства;
- 6.6) використовувати потенціал художніх текстів української та зарубіжної літератур, медіатекстів щодо висвітлення діяльності людини як частини природи;
- 6.7) критично оцінювати результати людської діяльності в природному середовищі та прогнозувати її наслідки, зокрема відображені в художніх текстах і медіатекстах;
- 6.8) використовувати комунікативні стратегії для реалізації екологічних проєктів, формування екологічної культури та забезпечення сталого розвитку суспільства.

7. Інформаційно-комунікаційна компетентність

- 7.1) впевнене, критичне і відповідальне використання цифрових технологій для власного розвитку і спілкування;
- 7.2) здатність безпечно застосовувати інформаційно-комунікаційні засоби в навчанні та інших життєвих ситуаціях, дотримуючись принципів академічної доброчесності;
- 7.3) використовувати різні види сприймання художніх текстів та медіатекстів для пізнання та естетичного задоволення;
- 7.4) діяти за алгоритмом при складанні плану для розв'язання комунікативних завдань;
- 7.5) комунікувати грамотно і безпечно в інформаційному просторі;
- 7.6) розрізняти емоції інших осіб у контексті діалогу із художнім твором і в комунікативних ситуаціях;
- 7.7) розпізнавати маніпулятивні технології та протистояти їм;
- 7.8) застосовувати сучасні цифрові технології для збагачення читацького досвіду та розширення кола читання художньої літератури (класичної та сучасної).

8. Навчання впродовж життя

- 8.1) здатність визначати і оцінювати власні потреби та ресурси для розвитку компетентностей;
- 8.2) застосовувати різні способи розвитку компетентностей;
- 8.3) знаходити можливості для навчання і саморозвитку;
- 8.4) спроможність навчатися і працювати в колективі та самостійно;
- 8.5) організовувати своє навчання, оцінювати його, ділитися його результатами з іншими, шукати підтримки, коли вона потрібна;
- 8.6) визначати власні читацькі та комунікативні потреби, цілі та способи їх досягнення;
- 8.7) використовувати ефективні навчальні стратегії для вивчення державної та іноземних мов, зокрема із використанням потенціалу творів української літератури, зарубіжної літератури в оригіналах і українських перекладах;
- 8.8) постійно збагачувати власний словниковий запас, зокрема із використанням творів українських письменників, творів зарубіжних письменників в українських перекладах;
- 8.9) регулярно читати твори української та зарубіжної літератури, розрізняти їх за рівнем художньої вартості, визначати їх емоційно-ціннісний потенціал та естетичну довершеність;
- 8.10) орієнтуватися у світі класичної та сучасної літератури;
- 8.11) користуватися різними видами бібліотек та орієнтуватися в бібліотечних ресурсах.

9. Громадянські та соціальні компетентності (пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей)

- 9.1) спроможність діяти як відповідальний громадянин;
- 9.2) брати участь у громадському та суспільному житті, зокрема закладу освіти і класу (спираючись на розуміння загальнолюдських і суспільних цінностей, соціальних, пра-

- вових, економічних і політичних принципів, ідей сталого розвитку суспільства, співіснування людей та спільнот у глобальному світі;
- 9.3) критичне осмислення основних подій національної, європейської та світової історії, усвідомлення їх впливу на світогляд громадянина та його самоідентифікацію;
 - 9.4) виявлення поваги до інших, толерантність, уміння конструктивно співпрацювати, співпереживати;
 - 9.5) здатність долати стрес і діяти в конфліктних ситуаціях, зокрема пов'язаних з різними проявами дискримінації;
 - 9.6) дбайливе ставлення до особистого, соціального здоров'я, усвідомлення особистих відчуттів і почуттів, здатність дослухатися до внутрішніх потреб;
 - 9.7) дотримання здорового способу життя;
 - 9.8) розуміння правил поведінки та спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах і середовищах та ґрунтуються на спільних моральних цінностях;
 - 9.9) спроможність діяти в умовах невизначеності та багатозадачності;
 - 9.10) аргументовано і грамотно висловлювати власну громадянську позицію;
 - 9.11) використовувати комунікативні навички та багатомовність для ведення міжкультурного діалогу;
 - 9.12) уникати дискримінування інших осіб у своїх висловлюваннях і діях;
 - 9.13) критично оцінювати інформацію з різних джерел, формувати та обстоювати особистісні життєві орієнтири, спираючись на цінності українського народу та міжнародний досвід, зокрема культурні здобутки світу;
 - 9.14) виявляти у творах художньої літератури громадянські ідеї, теми, мотиви, образи, актуальні для України, а також для інших країн і народів;
 - 9.15) використовувати ефективні комунікативні стратегії для співпраці в групі;
 - 9.16) урахувати особистісні та культурні відмінності співрозмовників, переваги та/або обмеження окремих груп чи осіб;
 - 9.17) урахувати вплив слова на психічне здоров'я людини, відповідально використовувати мовні виражальні засоби;

- 9.18) застосовувати комунікативні стратегії для протистояння деструктивним та маніпулятивним впливам, що є загрозою здоров'ю.
- 9.19) конструктивно спілкуватися в різних соціальних середовищах, реалізуючи принципи свободи особистості.

10. Культурна компетентність

- 10.1) наявність стійкого інтересу до опанування культурних і мистецьких здобутків України та світу;
- 10.2) шанобливе ставлення до культурних традицій українців, представників корінних народів і національних меншин, інших держав і народів;
- 10.3) здатність розуміти і цінувати творчі способи вираження та передачі ідей у різних культурах через рівні види мистецтва та інші культурні форми;
- 10.4) прагнення до розвитку і вираження власних ідей, почуттів засобами культури і мистецтва;
- 10.5) виявляти у творах української та зарубіжних літератур (класичних і сучасних) соціально важливий зміст, застереження й прогнозування суспільства щодо згубних тенденцій;
- 10.6) розкривати значення творів української та зарубіжних літератур для українського суспільства, світової цивілізації;
- 10.7) використовувати мову і потенціал художньої літератури світу для національного, культурного й особистісного самовираження;
- 10.8) сприймати та осмислювати цінності, актуалізовані в художніх творах та медіатекстах;
- 10.9) використовувати досвід взаємодії з творами художньої літератури та мистецтва в життєвих ситуаціях для формування власного світогляду та збагачення культурного і життєвого досвіду;
- 10.10) створювати тексти / медіатексти з метою вираження власних ідей, почуттів, досвіду та використанням відповідних художніх творів, мовленнєвих засобів;
- 10.11) орієнтуватися у світі класичної й сучасної літератури України та інших країн і народів;

- 10.12) добирати твори художньої літератури для читання, щоб одержати насолоду і користь від прочитаного;
- 10.13) сприймати й інтерпретувати літературні твори в контексті розвитку національної та світової культури;
- 10.14) розглядати художні твори в контексті розвитку культури;
- 10.15) розвивати власну читацьку культуру і творчі здібності.

11. Підприємливість і фінансова грамотність

- 11.1) ініціативність, спроможність використовувати можливості та реалізовувати ідеї, створювати цінності для інших у будь-якій сфері життєдіяльності;
- 11.2) здатність до активної участі в житті суспільства, керування власним життям і кар'єрою;
- 11.3) уміння розв'язувати проблеми;
- 11.4) готовність брати відповідальність за прийняті рішення;
- 11.5) здатність працювати в команді для планування і реалізації проектів, які мають культурну, суспільну або фінансову цінність, тощо;
- 11.6) ініціювати усну, письмову та онлайн-взаємодію для розвитку ідеї та її реалізації;
- 11.7) презентувати власні ідеї та ініціативи зрозуміло, грамотно з використанням доцільних виражальних засобів;
- 11.8) використовувати комунікативні стратегії для формулювання власних пропозицій і рішень;
- 11.9) спиратися на етичний потенціал художньої літератури в процесі реалізації життєвих задач, підприємницьких рішень;
- 11.12) описувати власні вміння та компетентності стосовно варіантів кар'єри, особистого розвитку та соціальних ініціатив;
- 11.13) пояснювати заощадження, інвестування, запозичення тощо у соціальному та морально-етичному контексті, зокрема на прикладі літературних творів українських і зарубіжних авторів;
- 11.14) зіставляти фінансовий зиск та морально-етичні ризики, якщо вони виникають (зокрема на прикладі творів художньої літератури).

IV. НАСКРІЗНІ ВМІННЯ

1. Читати з розумінням

- 1.1) здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного;
- 1.2) розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює, зокрема, уміння виявляти приховану і очевидну інформацію;
- 1.3) висловлювати припущення, доводити надійність аргументів, підкріплюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту;
- 1.4) висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту після його аналізу і добору контраргументів.

2. Висловлювати власну думку в усній і письмовій формі

- 2.1) словесно передавати власні думки, почуття, переконання, зважаючи на мету та учасників комунікації, обираючи для цього відповідні мовленнєві стратегії.

3. Критично і системно мислити

- 3.1) визначати характерні ознаки явищ, подій, ідей, їх взаємозв'язків;
- 3.2) умінні аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях;
- 3.3) зважати на протилежні думки та контраргументи;
- 3.4) розрізняти факти, їх інтерпретації;
- 3.5) розпізнавати спроби маніпулювання даними, використовуючи різноманітні ресурси, і способи оцінювання якості доказів, надійності джерел і достовірності інформації.

4. Логічно обґрунтовувати позицію

- 4.1) здатність висловлювати послідовні, несуперечливі, обґрунтовані міркування у вигляді суджень і висновків, що є виявом власного ставлення до подій, явищ і процесів.

5. Діяти творчо

- 5.1) креативно мислити;
- 5.2) продукувати нові ідеї;
- 5.3) добросовісно використовувати чужі ідеї та їх доопрацьовувати;
- 5.4) застосовувати власні знання для створення нових об'єктів, ідей;
- 5.5) уміти випробовувати нові ідеї.

6. Виявляти ініціативу

- 6.1) активний пошук і пропонування рішень для розв'язання проблем;
- 6.2) активна участь у різних видах діяльності, їх ініціювання;
- 6.3) прагнення до лідерства;
- 6.4) уміння брати на себе відповідальність.

7. Конструктивно керувати емоціями

- 7.1) здатність розпізнавати власні емоції та емоційний стан інших;
- 7.2) сприймати емоції без осуду;
- 7.3) адекватно реагувати на конфліктні ситуації;
- 7.4) розуміти, як емоції можуть допомагати і заважати в діяльності;
- 7.5) налаштовувати себе на пошук внутрішньої рівноваги;
- 7.6) конструктивно комунікувати;
- 7.7) зосереджувати увагу;
- 7.8) налаштовувати себе на продуктивну діяльність.

8. Оцінювати ризики

- 8.1) розрізняти прийняті і неприйняті ризики, зважаючи на істотні фактори.

9. Приймати рішення

- 9.1) обирати способи розв'язання проблем на основі розуміння причин та обставин, які призводять до їх виникнення;
- 9.2) обирати способи досягнення поставлених цілей з прогнозуванням та урахуванням можливих ризиків та наслідків.

10. Розв'язувати проблеми

- 10.1) аналізувати проблемні ситуації;
- 10.2) формулювати проблеми, висувати й обґрунтовувати, практично перевіряти гіпотези;
- 10.3) здобувати потрібні дані з надійних джерел, презентувати та аргументувати рішення.

11. Співпрацювати з іншими

- 11.1) обґрунтовувати переваги взаємодії під час спільної діяльності;
- 11.2) планувати власну та групову роботу;
- 11.3) підтримувати учасників групи;
- 11.4) допомагати іншим і заохочувати їх до досягнення спільної мети.

V. ЦІННОСТІ. НОРМИ. ЕМОЦІЙНО-ПОЧУТТЄВІ СТАНИ ОСОБИСТОСТІ

КОДЕКС ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ВИХОВАННЯ

**Віра. Доброта. Прагнення до краси.
Надія. Чесність. Прагнення до свободи.
Любов. Щирість. Нетерпимість до зла.
Почуття гідності. Співчуття. Служіння правді.
Сумлінність. Милосердність. Обережність життя.
Досконалість. Готовність до прощення. Мудрість.
Благородство. Відстоювання справедливості.**

Основні національні цінності

1. Українська ідея.
2. Державна незалежність України.
3. Самопожертва в боротьбі за свободу нації.
4. Патріотизм, готовність до захисту Батьківщини.
5. Єдність поколінь на основі віри в національну ідею.
6. Почуття національної гідності.
7. Історична пам'ять.
8. Громадянська національно-патріотична активність.
9. Повага до державних та національних символів.
10. Любов до рідної культури, мови, традицій.
11. Повага до Конституції України.
12. Незалежності України.
13. Розбудова держави.
14. Розвиток народного господарства.
15. Справедливий державний устрій.
16. Протидія антиукраїнській ідеології.
17. Національна свобода.
18. Духовне життя українського народу.

Основні громадянські цінності

1. Свобода.
2. Соціальна гармонія.
3. Соціальна і міжетнічна справедливість.
4. Культура соціальних і політичних стосунків.
5. Пошана до закону.
6. Рівність можливостей.
7. Свобода слова.
8. Пріоритет ідеї громадянськості над ідеєю влади.
9. Рівність громадян.
10. Самовідповідальність людини.
11. Права людини на життя,
12. Власна гідність.
13. Безпека.
14. Приватну власність.
15. Приватне життя.
16. Суверенітет особи.
17. Свобода думки.
18. Свобода совісті.
19. Вибір конфесії
20. Самовираження.
21. Індивідуальні права і свободи.
22. Права і свободи інших народів.
23. Національно-культурні вартості інших народів.
24. Демократія.
25. Толерантність (до чужих поглядів, якщо вони не суперечать абсолютним і національним вартостям).

Цінності родинного життя

1. Подружня вірність.
2. Піклування про дітей.
3. Піклування про батьків і старших у сім'ї.
4. Пошана предків, догляд за їхніми могилами.
5. Взаємна любов батьків.
6. Злагода та довіра між членами сім'ї.
7. Гармонія стосунків поколінь у сім'ї.

8. Демократизм стосунків.
9. Повага до прав дитини і старших.
10. Відповідальність за інших членів сім'ї.
11. Здоровий спосіб життя.
12. Народні звичаїв, традиції.
13. Гостинність.
14. Сімейна відкритість щодо суспільного життя.
15. Багатодітність.

Валео-екологічні цінності

1. Власне здоров'я.
2. Спорт.
3. Фізична праця.
4. Гарт організму в процесі сімейного і громадського виховання.
5. Здоровий спосіб життя.
6. Протидія згубним звичкам (алкоголізму, наркоманії, палінню тощо).
7. Гігієни в особистому, родинному житті.
8. Гігієна в громадському житті, на виробництві тощо.
9. Профілактика захворювань.
10. Безпека праці та охорони здоров'я громадян на виробництві.
11. Єдність із природою.
12. Любов і дбайливе ставлення до всього живого на Землі.
13. Краса природи як Божого творіння.
14. Дбайливість до природи.
15. Економне ставлення до природних ресурсів.
16. Національне багатство.
17. Збалансованість раціоналістично-наукового (утилітарного) і духовного начал у господарському ставленні до природи.
18. Екосистема Землі.
19. Природоохоронна діяльності,
20. Прихильність до руху «зелених».
21. Краса довкілля.
22. Відраза до нехлюйства.

(Джерело: Вишневський О. Сучасне українське виховання / О. Вишневський. – Л., 1996. – С. 234).

Абсолютні, вічні цінності та їх антиподи

Віра		Зневіра. Атеїзм
Надія		Безнадія
Любов		Ненависть
Доброта		Жорстокість
Чесність		Нечесність
Справедливість		Несправедливість
Щирість		Лукавство
Гідність		Самоприниження
Милосердя		Байдужість
Прощення		Злопам'ятність
Досконалість		Недолугість
Краса		Потворність
Свобода		Неволя
Нетерпимість до зла		Пристосовництво
Великодушність		Бездушність
Оберігання життя		Убивство
Мудрість		Безглуздя
Благородство		Підлість

Добро
Зло

Морально-гуманістичні емоційно-почуттєві стани особистості

<i>Позитивні</i>		<i>Негативні</i>	
Вдячність	Обожнення	Байдужість	Ніяковість
Великодушність	Патріотизм	Безжалісність	Пиха
Самовідданість	Підтримка	Жорстокість	Презирство
Відповідальність	Почесті	Заздрість	Приниження
Гідність	Привітність	Зверхність	Провина
Доброзичливість	Слава	Зловтіха	Розкаяння
Доброта	Смиренність	Зневага	Сором
Єдність	Співчуття	Зніяковілість	Упередженість
Жалість	Справедливість	Зневіра	Холодність
Милосердя	Турбота	Лукавство	
Невинність	Умиротворення	Неприязнь	
Обов'язок	Честь	Нехтування	

Інтимно-особистісні емоційно-почуттєві стани

<i>Позитивні</i>		<i>Негативні</i>	
Близькість	Повага	Засудження	Помста
Відданість	Привітність	Лють	Приниження
Довіра	Прив'язаність	Незворушність	Пристрасть
Дружба	Прихильність	Недовіра	Ревнощі
Закоханість	Симпатія	Ненависть	Роздратування
Лагідність	Турбота	Ніжність	Самотність
Любов	Щастя	Обурення	Суперництво
Ніжність		Образа	

Інтелектуальні емоційно-почуттєві стани особистості

<i>Позитивні</i>		<i>Негативні</i>	
Впевненість	Осяяння	Апатія	Нудьга
Гумор	Передчуття	Байдужість	Підозрілість
Зайнятість	Подив	Безпорадність	Приреченість
Зацікавленість	Поміркованість	Відчай	Розгубленість
Здивування	Прозріння	Жаль	Розчарування
Зосередженість	Просвітлення	Заклопо-	Сарказм
Ентузіазм	Сконцент-ро-	таність	Смуток
Інсайт	ваність	Замішання	Стурбованість
Інтерес	Цікавість	Невпевненість	Сумнів
		Неуважність	

Естетичні емоційно-почуттєві стани особистості

<i>Позитивні</i>		<i>Негативні</i>	
Благоговіння	Натхнення	Буденність	Потворність
Велич	Обожнення	Відраза	Спустошеність
Вознесеність	Окрилення	Гидливість	Страждання
Гармонія	Піднесення	Дисгармонія	Упередженість
Довершеність	Святковість	Дисонанс	Цинізм
Захват	Смак	Низькість	
Захоплення	Співзвучність	Огида	
Краса	Сприйняливість		
Милування	Такт		
Насолода	Урочистість		

Перелік емоційно-почуттєвих станів особистості

1. Агресивність	101. Захват	201. Помста
2. Азарт	102. Захищеність	202. Потворність
3. Активність	103. Захоплення	203. Похмурість
4. Апатія	104. Заціпеніння	204. Почесті
5. Апломб	105. Зацікавленість	205. Праота
6. Афект	106. Зачарованість	206. Презирство
7. Безпека	107. Збентеження	207. Привілейо ваність
8. Безтурботність	108. Збудження	208. Привітність
9. Бадьорість	109. Зверхність	209. Прив'язаність
10. Байдужість	110. Звитяга	210. Пригніченість
11. Безжалісність	111. Здивування	211. Приголом- шеність
12. Беззахисність	112. Зібраність	212. Прикрість
13. Безнадія	113. Злагода	213. Приналежність
14. Безпечність	114. Злість	214. Приниження
15. Безпомічність	115. Зловтіха	215. Пристрасть
16. Безпорадність	116. Значущість	216. Приреченість
17. Безсилля	117. Зневага	217. Прихильність
18. Безумство	118. Зневіра	218. Причетність
19. Біль	119. Зніяковілість	219. Приязнь
20. Благоговіння	120. Зосередженість	220. Пробудження
21. Благодатність	121. Зухвалість	221. Провина
22. Благополуччя	122. Інсайт	222. Прозріння
23. Близькість	123. Інтерес	223. Просвітлення
24. Боязнь	124. Іронія	224. Прострація
25. Буденніст	125. Краса	225. Протиріччя
26. Вагання	126. Кураж	226. Пустота
27. Вдячність	127. Лагідність	227. Радість
28. Великодушність	128. Лінь	228. Ревноці
29. Велич	129. Лукавство	229. Розбрат
30. Веселощі	130. Любов	230. Розгубленість
31. Відвага	131. Лють	231. Роздратування
32. Відвертість	132. Меншовартість	232. Розкаєння
33. Відданість	133. Міра	233. Розкутість
34. Відкритість	134. Милування	
35. Відповідальність	135. Милосердя	

V. ЦІННОСТІ. НОРМИ.

ЕМОЦІЙНО-ПОЧУТТЄВІ СТАНИ ОСОБИСТОСТІ

36. Відраза	136. Мироловність	234. Розпач
37. Відстороненість	137. Надія	235. Розрада
38. Відчай	138. Напруження	236. Розчарування
39. Відчайдушність	139. Наполегливість	237. Розчинення
40. Відчуженість	140. Насолода	238. Розчулення
41. Віра	141. Настороженість	239. Самовідданість
42. Винятковість	142. Натхнення	240. Самовдоволення
43. Виснаженість	143. Небезпека	241. Самовпевненість
44. Влада	144. Невинність	242. Самозакоханість
45. Вознесеність	145. Незворушність	243. Самозвеличення
46. Ворожість	146. Невдоволення	244. Самотність
47. Впевненість	147. Невизначеність	245. Сарказм
48. Вразливість	148. Невпевненість	246. Свобода
49. Врівноваженість	149. Недовіра	247. Святковість
50. Втіха	150. Незавершеність	248. Сердечність
51. Втрата	151. Незадоволеність	249. Симпатія
52. Гармонія	152. Незручність	250. Скорбота
53. Героїзм	153. Ненависть	251. Сконцентрованість
54. Гидливість	154. Необхідність	252. Слабкість
55. Гідність	155. Неповноцінність	253. Слава
56. Гіркота	156. Непотрібність	254. Смак
57. Гнів	157. Непримиренність	255. Сміх
58. Голод	158. Неприязнь	256. Смиренність
59. Гонор	159. Несамовитість	257. Смуток
60. Гордість	160. Неспокій	258. Сором
61. Горе	161. Несправедливість	259. Спантеличення
62. Грайливість	162. Нетерпіння	260. Співчуття
63. Гумор	163. Неуважність	261. Співзвучність
64. Депресія	164. Нехтування	262. Сподівання
65. Дисгармонія	165. Ніжність	263. Спокій
66. Дисонанс	166. Нірвана	264. Спорідненість
67. Доброзичливість	167. Ніяковість	265. Справедливість
68. Доброта	168. Низькість	266. Спрага
69. Довершеність	169. Ностальгія	
70. Довіра	170. Нудьга	
71. Досада	171. Обережність	
72. Дружба		
73. Ейфорія		

74. Екзальтованість	172. Обов'язок	267. Сприйнят- ливість
75. Екстаз	173. Обоження	268. Спустошеність
76. Енергійність	174. Образа	269. Сп'яніння
77. Ентузіазм	175. Обурення	270. Стабільність
78. Єдність	176. Огида	271. Стомленість
79. Єхидство	177. Окрилення	272. Страждання
80. Жорстокість	178. Опіка	273. Страх
81. Жага	179. Острах	274. Стурбованість
82. Жалість	180. Осяяння	275. Суєта
83. Жалоба	181. Очікування	276. Сум
84. Жаль	182. Ошелешеність	277. Сумнів
85. Жах	183. Пасивність	278. Сум'яття
86. Журба	184. Патріотизм	279. Суперництво
87. Завзятість	185. Перевага	280. Супротив
88. Загроза	186. Передчуття	281. Схвильованість
89. Задоволеність	187. Переляк	282. Такт
90. Задушевність	188. Печаль	283. Тепло
91. Зайнятість	189. Пафос	284. Тривога
92. Заздрість	190. Пиха	285. Туга
93. Закоханість	191. Піднесення	286. Турбота
94. Занепокоєння	192. Підозра	287. Умиротворення
95. Заклопотаність	193. Підтримка	288. Унікальність
96. Залежність	194. Плаксивість	289. Упередженість
97. Замішання	195. Побоювання	290. Урочистість
98. Замріяність	196. Повага	291. Хвилювання
99. Засмучення	197. Повинність	292. Холодність
100. Засудження	198. Подив	293. Царственість
	199. Покірність	294. Цікавість
	200. Поміркованість	295. Цінність
		296. Цинізм
		297. Честь
		298. Шаленість
		299. Шок
		300. Щастя

Джерело: Помиткін Едуард Духовний потенціал особистості : психологічна діагностика, актуалізація та розвиток : посібник / Едуард Помиткін. – Київ : «Внутрішній світ». – 2015. – 144 с.

АЛГОРИТМ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ІНТЕЛІГЕНТНОГО (КОМПЕТЕНТНОГО) УЧНЯ-ЧИТАЧА / УЧЕНИЦІ-ЧИТАЧКИ

Реалізація запропонованих моделей потребує певних зусиль усіх суб'єктів літературної освіти. Домінувально-організаційну функцію має виконати вчитель літератури. Великий набір ключових і читацьких компетентностей (11 + 5), наскрізних умінь (11) в узгодженні із чотирма групами навчальних досягнень потребують чіткого алгоритму дій.

Основний ресурс, за допомогою якого впроваджуватиметься в практику роботи з учнями-читачами буде система компетентнісних літературних вправ. Останні мають свою типологію: компетентнісні літературні запитання, компетентнісні літературні завдання, компетентнісні літературні задачі.

1. Визначити **одну** із П'ЯТИ читацьку компетентність і вибудувати навколо неї набір норм / навичок, які будуть відпрацьовуватися.
2. Відповідно до неї виокремити із пункту **«Читацькі (предметні) вміння»** навичку / норму, яка буде відпрацьовуватися за конкретним матеріалом: художнім твором, літературно-критичною (-мистецькою) статтею (-ми).
3. Із обраної читацької компетентності пункту **«Ціннісне ставлення»** виокремити ціннісне ставлення, яке увідповіднюється до художнього твору або/і літературно-мистецького матеріалу (записати «реченням»).
4. Із пункту **«Ціннісно-етичні норми»** виокремити норму / цінність, яка відповідає змістові матеріалу, що вивчається, і буде пронизувати літературне заняття або/і освітню ситуацію від початку до кінця (записати одним словом / сполученням / словосполученням).
5. Із обраної читацької компетентності виокремити із пункту **«Наскрізні вміння»** навичку / норму для відпрацювання учнями-читачами.
6. Із пункту **«Ключова компетентність»** виокремити одну із можливих, а також навичку / норму до неї, яка стане предметом розгляду / формування під час читацької діяльності школярів.

Алгоритм реалізації моделі інтелігентного (компетентного) учня-читача / учениці-читачки буде виконана і спрацює, якщо вчитель літератури активно використовуватиме та враховуватиме особливості розділу IV «Модель літературної компетентності (5 читацьких компетентностей)». До кожної читацької компетентності підібрано можливі мовні конструкції.

Літературна компетентність поділяється на 5 читацьких компетентностей:

- 1) культурна (культурологічна),
- 2) літературознавча,
- 3) інтерпретаційна,
- 4) аксіологічна,
- 5) творчо-мовленнєва.

Кожна із них структурована в такий спосіб:

- 1) Читацькі (предметні) вміння;
- 2) Ціннісне ставлення;
- 3) Наскрізні вміння.

Читацькі (предметні) вміння розкривають / конкретизують суть / дію реалізації однієї із п'яти складників літературної компетентності.

Ціннісне ставлення вміщено як підпункт до кожної із п'яти компетентностей (розділ 4 «Модель літературної компетентності (5 читацьких компетентностей)»). Формулювання здійснюються «реченням». Набір мовних конструкцій наявний до кожної читацької компетентності.

Ціннісно-етичні норми формулюються ОДНИМ словом (переважно) / сполученням / словосполученням (рідше). Можливі варіанти запропоновано для вибору вчителем під час конструювання моделі компетентнісно-діяльнісного літературного заняття в розділі VIII «Цінності. Норми. Емоційно-почуттєві стани особистості».

АЛГОРИТМ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ІНТЕЛІГЕНТНОГО (КОМПЕТЕНТНОГО) УЧНЯ-ЧИТАЧА / УЧЕНИЦІ-ЧИТАЧКИ

Ключова компетентність складається із одинадцяти аспектів. Кожен із них нами розширено й увідповіднено до особливостей літературної освіти та специфіки літератури як мистецтва слова.

Візуалізований алгоритм подано рис. 1:

Рис. 1. Архітектура літературної компетентності

Джерело: складено автором

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ніколенко О. М. Модельна навчальна програма «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти / за ред. О. М. Ніколенко. – Київ, 2023. – 84 с. – С. 73-78. Джерело: <https://cutt.ly/Uegj8e6A>.
2. Шуляр В. І. Компетентний випускник-читач: модель, система компетенцій, критерії оцінювання : науково-методичний посібник. – Миколаїв : вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 64 с.
3. Шуляр В. І. Концепція літературної освіти школярів у системі профільного навчання (проект) / Василь Іванович Шуляр // Українська мова та література. – 2007. – Липень (27-28). – С. 47-72.
4. Шуляр В. І. Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання : монографія. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – 348 с.
5. Шуляр В. І. Урок літератури в умовах 12-річної школи: 5–9 класи : метод. посіб. / В. І. Шуляр. — 2-ге вид. — Миколаїв : Іліон, 2008. — 284 с.
6. Шуляр В. І. Учень-читач і вчитель-фасилітатор в умовах 12-річної школи : наук.-метод. посіб. / В. І. Шуляр. — Миколаїв : Видавець Г. Гінкул, 2006. — 208 с.
7. Шуляр В. Планування літературної освіти школярів : технологічна концепція : монографія / В. Шуляр. — Миколаїв : ЧДУ ім. П. Могили, 2006. — 96 с.
8. Шуляр В. Шкільна літературна освіта : проблеми, перспективи, практики (за ідеями Нової української школи) / В. Шуляр. – Миколаїв : ОІППО, 2022. – 306 с.
9. Шуляр В. І. Ціннісно-етичні норми і ставлення в системі літературної освіти учнів-читачів Нової української школи (теоретико-методологічна візія). І частина : практико-орієнтована монографія / В. І. Шуляр. – Миколаїв : ОІППО, 2022. – 225 с.
10. Яценко Т. О. Компетентнісний підхід як основа модернізації шкільної літературної освіти // Вісник Глухівського НПУ ім. О. П. Довженка. Сер. : Педагогічні науки. – 2018. – Вип. 2(1). – С. 156-165.
11. Яценко Т. О. Модельна програма «Українська література. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти (у редакції 2023 року) / за ред. Т. О. Яценко. – Київ, 2023. – 41 с. – С. 2-5. Джерело: <https://cutt.ly/5egj728A>.

ПІСЛЯМОВА

СВІТ ПО-НОВОМУ ВІДКРИВАЙМО ... або МЕТОДИКА ЛІТЕРАТУРИ, УМОТИВОВАНА ЛЮБОВ'Ю

*Тут мало побачити –
Треба вдивлятися,
Тут мало почути –
Треба вслухатися,
Щоб душу ці звуки
Наповнили дружно...*

Микола Рилєнков

ЧИТАТИ – ДИВИТИСЯ – ЧУТИ, щоб світ по-новому відкрити

= Читати – вчитуватися – вичитувати =

Тут мало **читати** –
Треба **вчитуватися**,
Щоб **вичитувати** смисли
Аналізованого тексту.

= Дивитися – бачити – помічати =

Тут мало **дивитися** –
Треба **бачити**,
Щоб **помічати** деталі
Мистецького твору.

= *Слухати – почути – відчути* =

Тут мало **побачити** –
Треба **вдивлятися**,
Тут мало **почути**
Треба **вслухатися**.
Щоб душі **відчути** ці звуки,
Наповнені музикою сповна...

Читати – почути – відчути

Читати – почути – відчути
В ім'я насолоди своєї,
Щоб світ по-новому **відкрити**
Для себе та інших.

*Такий шлях маємо пройти разом з
учнями-читачами, пізнаючи нетлінну
сутність художнього твору.
Цей шлях непростий.
Він допоможе сформувати*

ІНТЕЛІГЕНТНОГО ЧИТАЧА / ЧИТАЧКУ

**як Людей культури,
патріотів України!**

НАВЧАТИСЯ З ЛЮБОВ'Ю
АБО
20 МОЇХ МЕТОДИЧНИХ ІМПЕРАТИВІВ
МЕТОДИКИ ЛІТЕРАТУРИ, УМОТИВОВАНОЇ
ЛЮБОВ'Ю

1. Створюймо ситуацію успіху.
2. Спрацьовуймо на випередження.
3. Ураховуймо особливість кожного.
4. Говорімо про складне просто.
5. Візуалізуймо теоретичний матеріал.
6. Комунікуймо з читачами щиро.
7. Навчаймо вдумливому читанню.
8. Програваймо складний матеріал.
9. Забезпечуймо можливість вибору.
10. Побудовуймо траєкторію успіху.
11. Створюймо можливість продукувати.
12. Розвиваймо мову й мовлення.
13. Відбираймо доречні факти.
14. Привчаймо до прочитання підтекстів.
15. Розвиваймо двопівкульність читачів.
16. Засвоюймо інформацію п'ятиканально.
17. Створюймо діалогову платформу.
18. Поєднуймо традиційне з інноваційним.
19. Об'єднуймо «живу» книгу з ШІ.
20. Співпрацюймо з любов'ю!

Василь Шуляр

Серія «Методика літератури, умотивована любов'ю»
Заснована у 2024 році

Практико орієнтована серія містить низку видань. Кожне із них передбачає набір методик і технологій формування інтелігентних (компетентних) учнів-читачів, націозорієнтованих громадян України. Авторські матеріали апробовані впродовж десятиліть у закладах освіти Миколаївщини та України.

Наукове видання

Василь Шуляр

**МОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ЧИТАЧІВ**

Технічна верстка: В. І. Шуляр, Я. І. Іванова
Дизайн обкладинки – Я. І. Іванова
Текст наведено в авторській редакції

Підписано до друку 19.06.2024
Формат 70x100¹/₁₆ Ум. друк. арк. – 5,16
Тираж 100 Зам. № 25

Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
54001, м. Миколаїв, вул. Адміральська, 4-а,
тел./факс 37 85 89, e-mail: moippo@moippo.mk.ua
<http://www.moippo.mk.ua>

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7459 від 28.09.2021 р.